



Başboğa, Ö. (2024). Masumiyet sembolünden küçük canavarlara dönüşüm: 1950-1980 arası Türk romanında çocuk ve kötülük, *Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 37-46.

MASUMİYET SEMBOLÜNDEN KÜÇÜK CANAVARLARA DÖNÜŞÜM: 1950-1980 ARASI TÜRK ROMANINDA ÇOCUK VE KÖTÜLÜK*

Özlem BAŞBOĞA**

Öz: 9 Haziran 2009 tarihli gazetelerin üçüncü sayfa haberleri arasında yer alan “Annesini öldürdüğü sabah SBS'ye girdi” başlıklı haberi herhangi bir cinayet haberinden ayıran yönü cinayeti işleyen kişinin sadece on bir yaşında bir çocuk olmasıydı. Bir çocuğun katil olabileceği fikri muhtemelen pek çok insana çok sıra dışı ve olanaksız görünmüştür çünkü çocuklar genelde masumiyetle ilişkilendirilir. Günlük hayatta olduğu gibi edebiyatta da çocuklar çok uzun zaman masumiyet sembolü ve şefkat nesnesi olarak görülmüştür. Bu yaklaşım on sekizinci yüzyıldan sonra değişmeye başlamış, çocukların sadece birer kurban veya masumiyet simgesi olmadığı görüşü kendine yer bulmuş ve çocuklar suç işleyen bir varlık olarak ele alınmaya başlanmıştır. 1950-1980 arasında yazılmış Türk romanlarında kötülük olgusu geniş şekilde ele alınmıştır. Bu romanlarda bireylerin kötülük yapma sebepleri ve kötülüğün kaynağına dair pek çok veri vardır. Bireyler maruz kaldıkları veya kendilerinin fail olduğu kötülükler üzerine tartışmakta, eylemi rasyonelleştirecek açıklamalar yapmaya çalışmaktadır. Bununla beraber söz konusu dönemde yazılmış romanlarda –istisnalar olmakla beraber- kötülük olgusu yetişkinler etrafında ele alınmıştır. Ahlaki kötülükten bahsedildiğinde genelde yetişkinlerin yaptıkları eylemler merkeze alınmıştır. Çocukların eylemleri üzerine bir tartışma söz konusu değildir. *Tehlikeli Oyunlar* dışında çocukların kötülük yapabileceği söz konusu edilmez. Çocukların masumiyetle ilişkilendirildiği bu romanlar peşin kabullerin dışında incelendiğinde çocukların yaptıkları pek çok kötülük olduğu görülmektedir. Bu çalışma, 1950-1980 arasında yayımlanmış romanlarda çocukların yaptıkları kötülüklerle ışık tutmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk romanı, ahlaki kötülük, çocuk ve kötülük, akran zorbalığı

TRANSFORMATION FROM SYMBOLS OF INNOCENCE TO LITTLE MONSTERS: CHILDREN AND EVIL IN TURKISH NOVEL BETWEEN 1950-1980

Abstract: What distinguishes the news titled “He took the secondary school entrance exam (SBS) on the morning he killed his mother”, which was on the third-page news of the newspapers dated June 9, 2009, from any other murder news is that the person who committed the murder was only an eleven-year-old child. The idea that a child could be a murderer probably seems extraordinary and improbable to many people because children are generally associated with innocence. In literature, as in daily life, children have long been seen as symbols of innocence and objects of compassion. This approach began to change after the eighteenth century, and the view that children were not just victims or symbols of innocence gained ground, and children began to be considered as criminal beings. The phenomenon of evil was extensively discussed in Turkish novels written between 1950 and 1980. In these novels, there is a lot of

* Bu makale Özlem Başboğa tarafından Prof. Dr. Bâki Asiltürk’ün danışmanlığında hazırlanan “Türk Romanında Kötülük (1950-1980)” isimli doktora tezinden hazırlanmıştır.

** Öğr. Gör. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, ozlembasboga@ohu.edu.tr.

 ORCID ID: 0000-0003-4976-5218

data about the reasons why individuals do evil and the source of evil. Individuals discuss the evils to which they are exposed or of which are the perpetrators and try to make explanations that will rationalize the action. However, in the novels written in the period in question - although there were exceptions - the phenomenon of evil was discussed around adults. When moral evil is talked about, the actions taken by adults are generally centered. There is no discussion of the children's actions. Except for dangerous games, it is not possible for children to do evil. When these novels, in which children are associated with innocence, are examined beyond the preconceptions, it is seen that there are many evils that children do. This study aims to shed light on the evils committed by children in novels published between 1950 and 1980.

Keywords: *Turkish novel, moral evil, child and evil, peer bullying*

1. Kötülük ve Kötülük Türleri

Bir canlıya acı veren her şey kötülük olarak kabul edilmektedir. Türk Dil Kurumunun Güncel Sözlüğünde “Kötü olma durumu; fenalık, kemlik, habaset, seyyie, şenat, şer”; “zarar verecek davranış veya söz” şeklinde tanımlanan kötülük terimiyle daha çok ahlaki kötülükler kast edilmiş, doğal kötülükler için “bela”, “musibet” gibi terimler kullanılmıştır (Yaran, 2016, s. 28). Ahmet Cevizci, kötülük için birkaç tanım vermiştir. Bunlardan ilki “Amaca uygun olmayan, kusurlu ve yetersiz olan, korku ve endişe verici olan; zarar, acı ve rahatsızlık veren şey” şeklindedir. Bu ilk tanımın kötülük olgusunun niteliği açısından yapıldığı görülmektedir. Cevizci’nin ikinci tanımı olan “zararlı etkide bulunan” ise kötülüğe maruz kalan açısından yapılmıştır. Üçüncü tanım etik bakış açısından yapılmıştır ve “Ahlakî bakımdan, iyinin karşısında yer alıp, yanlış ya da kabul edilemez olan şey” şeklindedir. Dördüncü tanım olan “mutluluğa, ideallere, amaçlara ulaşmayı engelleyen durum veya oluşum için kullanılan niteleme.” (Cevizci, 2010, s. 970) tanımı yine kötülüğe maruz kalan açısından yapılmıştır. İngilizcede evil ya da evil action sözcükleri yaygın olarak kullanılırken bad condition, malicious, evil action, wrong, harm, badness, wickedness sözcükleri de kötülük karşılığı olarak kullanılmaktadır. Bösheit, schlecht, schlechtigkeit, das böse, tücke, übel sözcüklerinin kötülük karşılığı olarak kullanıldığı Almandada bösheit yalnız ahlakî kötülükler için kullanılırken übel hem ahlakî hem de doğal kötülükleri karşılamaktadır. Fransızcada ise bütün kötülük çeşitleri “le mal” ile karşılanmaktadır (Kaya, 2014, s. 15). Kötülük kavramı Arapçada sû’ ve şerr kavramlarıyla karşılanmaktadır. Şerr şerare masdarından türetilmiştir ve sû’ kavramından daha kapsamlı bir kelimedir (Özdemir, 2014, s. 12).

Bazı düşünürlerin kötülüğü metafizik, doğal ve ahlakî kötülük olarak üç başlıkta ele almasına karşın genelde doğal ve ahlakî kötülük şeklinde iki tür kötülük olduğu kabul edilmiştir. Kötülüğün bu şekilde sınıflandırılması insanın fail olup olmamasına göre yapılmaktadır. Deprem, kasırga, kuraklık, sel gibi doğal afetler ile hastalıklar ve her türlü bedensel sakatlık gibi insanın iradesi dışında kalan kötülükler doğal kötülük olarak kabul edilirken düşünebilen varlıkların eylemlerinden kaynaklanan bütün kötülükler ahlakî kötülük başlığı altında ele alınmaktadır (Russel, 2017, s. 26). Kötülüğü doğal ve ahlaki kötülük olmak üzere iki temel başlıkta ele alan isimlerden McCloskey, doğal kötülük kavramının içeriğini oldukça geniş tutmuştur. McCloskey, çöl, buzul, verimsiz topraklar gibi insan yaşamına uygun olmayan yerleri; yırtıcı ve zehirli canlıların yanı sıra bağırsak kurtları ve tenyalar gibi zararlı canlıları; deprem, sel, kıtlık, yangın gibi insanları tedirgin eden ve onlara acı veren doğal afetleri; körlük, sağırlık gibi bedensel kusurları doğal kötülük içinde ele alır (Yasa, 2016, s. 21-22). McCloskey’e göre kıskançlık, korkaklık, bencillik, savaşlar gibi insanın fail olduğu kötülükler ahlakî kötülüktür (Yaran, 2016, s. 34). Richard Swinburne “İnsanlar tarafından bile bile meydana getirilmeyen” ve insanın ihmalinin olmadığı kötülükleri doğal kötülük olarak kabul etmiş, insanların yanı sıra hayvanlara fiziksel veya zihinsel acı veren her şeyi bu gruba almıştır (Kaya, 2014, s. 22). Swinburne, insanların yapmamaları gerektiği hâlde bilerek yaptıkları veya ihmalleri sonucu meydana gelen bütün kötülükleri de ahlakî kötülük olarak kabul etmiştir (Manafov, 219, s. 38). Ahlakî kötülük, insanın iradesiyle gerçekleştirdiği ve bir canlıya acı veren her türlü eylemdir.

2. Çocuk ve Kötülük Olgusu

Çocukların sıklıkla yaptıkları kötülük biçimlerinden biri şiddettir. Şiddet olgusu çok farklı şekillerde tanımlanmıştır. Dünya Sağlık Örgütü'nün (2002) şiddet tanımı “Bireyin kendisine, başkasına, belirli bir topluluk veya gruba yönelik yaralama, ölüm, fiziksel zarar, bazı gelişim bozuklukları veya yoksunluk ile sonuçlanabilen, tehdit ya da fiziksel zor kullanma” şeklindedir (Akt. Kızmaz, 2006, s. 48). Bazı araştırmacılar şiddeti fiziksel şiddet ile sınırlı tutarken bazıları daha geniş kapsamlı olarak ele almıştır (Kızmaz, 2006, s. 48). Akranlar arasında yaşanan şiddet çeşitli şekillerde olabilmektedir. Fiziksel saldırganlığın yanında kötü davranma veya dışlama da akran zorbalığı içinde değerlendirilmektedir.

Akranlar arası çatışma temel olarak 3 kategoride değerlendirilmektedir. Bunlar, fiziksel saldırganlık (itme, vurma, tepme), sözle rahatsız etme (tehdit, alay etme, surat asma, isim takma, el-kol hareketi yapmak) ve dolaylı olarak kötü davranmadır (birini yok sayma veya birini aktivitelere sokmama dışarıda bırakma). Akranlar arası çatışma doğrudan (vurma, tekmeleme, tehdit, zorbalık, haraç alma) ve/veya dolaylı (dedikodu, dışlama) olarak olmaktadır (Polat, 2016, s. 21).

Akran zorbalığı, akran gruplarının birbirlerine yönelik fiziksel veya sosyal saldırganlık içeren eylemleri; sistematik güç kullanımı; kendini korumaya gücü olmayan kişiye sürekli şiddet uygulamak gibi farklı şekillerde tanımlanmıştır (Çankaya, 2011, 82). Çocukların neden şiddet eylemlerine karıştıkları konusunda pek çok çalışma yapılmıştır. Çocukların yetişme ortamları, genetik yatkınlık, kendilerinin de şiddete maruz kalması gibi pek çok sebep öne sürülmüştür. Terry Eagleton, *Kötülük Üzerine Bir Deneme* isimli çalışmasında on yaşlarında iki çocuğun bir bebeği öldürdükleri olaydan bahseder. Eagleton'a göre bir polis memurunun “Suçlulardan birine bakar bakmaz onun kötü olduğunu” fark ettiğini söylemesinin sebebi, çocukların cinayet işleminin toplumsal sebeplerini göz ardı ederek onları şeytanileştirmeye çalışmaktır (Eagleton, 2014, s. 8). Eagleton, çocukların eylemlerinin onların şartları dışında ele alınmaya çalışılmasını, çocukların hür iradeleriyle ve kötü oldukları için kötülük yapan birer fail olarak görme eğiliminden kaynaklandığını öne sürer.

Eğer çocuk katiller, cinayetleri (polisin korktuğu gibi) can sıkıntısı, kötü barınma şartları ya da ebeveyn ihmali yüzünden işlemiş olsaydı, şartlar onları cinayete zorlamış olurdu ve sonuç olarak o polisin istediği kadar büyük bir ceza almazlardı. Bu durum şu yanlış çıkarımla özdeşleşir, Sebebi olan bir eylem hür iradeyle gerçekleştirilemez. Bu görüşe göre sebepler bir tür zorlamadır. Eğer eylemlerimizin sebepleri varsa, eylemlerimizden sorumlu değilizdir (Eagleton, 2014, s. 9).

Eagleton'un da dikkat çektiği üzere çocukların suç işleminde çeşitli faktörler rol oynamaktadır. Bunların başında aile faktörü gelmektedir. Ailede şiddet eylemlerinin olması, ailenin sosyo-ekonomik düzeyi, çocuk sayısı, ebeveynlerin eğitim durumu gibi etkenler çocuğun şiddet olaylarına karışmasında önemli rol oynamaktadır. Bunun yanında çocuğun kendini ifade edememesi ve arkadaş ortamında kabul görme isteği de öne çıkan faktörlerdir (Genç, 2007).

Çocuklar farklı şekillerde kötülük yapabilmesine rağmen çocukların “küçük canavarlar” olarak edebi eserlerde görülmeleri yeni bir durumdur. On sekizinci yüzyılın sonuna gelene kadar çocuk bir yandan insanlığın ilkel geçmişini diğer yandan da geleceğini temsil etmekteydi. “Yetişkinlik, cennetten kovulmaktır.” Viktorya döneminde çocuklar “yetişkinliğe henüz ‘düşmedikleri’ ve bu yüzden varoluş öncesine ait görüntüleri korudukları” anlayışıyla ele alınmıştır. (Cole, 2022, 146).

Ancak çocuklar tam da bu öte dünyalıkları nedeniyle tekensizleşirler ve dönemin korku anlatılarında kendilerine yer bulmaları belki bu yüzdendir. Daha erken biçim olan Romantik Gotik'te mevcut olmamakla birlikte, Büssing'e göre 19. Yüzyılın başından itibaren günümüze kadar çocuğun rolü dramatik şekilde değişir. “Giderek daha fazla etkinlik sergilemiş, salt kurban olmaktan çıkarak sık sık suç işleyen bir figüre, bir katile ve gerçek bir canavara dönüşmüştür.” (Cole, 2022, s. 146).

Edebi eserlerde çocuklar kurban ve kurban eden şeklinde iki temel rolde görülür. “Geleneksel masum ve savunmasız rolüyle çocuk ideal kurbandır” ve onun bu rolü yetişkin kurbanların rolünden farklıdır. Sanat eserini deneyimleyenler açısından korkulan şey sadece çocuğun maruz kaldığı kötülük değil, çocuğun varlığında temsilini bulan saflık kavramının tehlikeye girmesidir. İkinci rolü olan “canavar katil” mefhumunun insanları şok etmesi de bu saflık düşüncesiyle ilişkilidir. Masum ve zararsız görünen, adeta meleksi bir varlığın canavar çıkması doğa kanunlarına aykırı görülmüştür (Cole, 2022, s. 146-147).

3. Türk Romanında Çocuk ve Kötülük

1950-1980 arasında yayınlanmış romanlarda çocuk yaştaki bireylerin başka bireylere ve diğer canlılara yönelik psikolojik ve fiziksel şiddet eylemleri vardır. Söz konusu dönemdeki eserlerde çocuklar arasında yaşanan akran zorbalığı da önemli bir yer tutmaktadır. Bununla beraber incelenen romanlarda çocukların masumiyetle ilişkilendirildikleri görülmektedir. Nihal Atsız’ın *Ruh Adam* romanında Ayşe’nin, “Yaşlı insanlar hayatın kötülüklerini göre göre kötüleşiyorlar, gönül saflığını, insan duygusunun bütün iyi taraflarını kaybediyorlardı.” (s. 22) demesi, Selim Pusa’tın oğlu Tosun’la konuşurken “Henüz içinde hiçbir kötülük, ikiyüzlülük bulunmayan bu çocuğun da zamanla insanlık çirkefine bulaşacağı” (s. 233) düşünmesi çocukları masum ve kötülükten münezzehe görmekle ilgilidir. Yine Ferit Edgü’nün *Hakkâri’de Bir Mevsim* romanında “Hep iyi şeyler öğretirsin. Çünkü bizim çocuklarımız, bütün çocuklar gibi iyidir.” (s. 22) denilmesi, Yaşar Kemal’in *Ortadirek* romanında Meryemce’nin “Çocuklar yüzüme bakamıyor, gülemiyorlardı. Çocuk kısmı ne bilir al etmesini, ne bilir her bir kötülüğü içinde saklamasını! O büyüklere has.” (s. 138) diye düşünmesi; Muhtar Sefer’in, yoksullardan bahsederken, “Bunların böyle iyi, böyle masum, böyle tertemiz çocuk gibi kalabilmeleri için gün yüzü görmemeleri gerek. Allah da o sebepten bunlara vermez. Bozulmasınlar diye.” (s. 284) sözleri çocukların sadece iyilikle özdeşleştirildiğini göstermektedir. Kemal Tahir’in *Yorgun Savaşçı* romanında mahkûmlardan Ramiz’den bahsedilirken “Güzelleşen yüzüne dünyadaki kötülüklerden habersiz bir çocuk saflığı gelmişti.” (s. 181) denilmesi, çocuklukla masumiyetin bir görülmesi anlamına gelmektedir. Bu anlayışın Oğuz Atay’ın *Tehlikeli Oyunlar*’ında değiştiği görülür. Hikmet, taşındığı gecekonduda alt kat komşusu Nurhayat Hanım’ın küçük oğlu Sami’den bahsederken “Neden beni görünce gülüyor?” diye düşünür. “İnsanlardaki zavallılığı, önce çocuklar seziyor galiba. Delileri de önce onlar kovalar. Eğilip yerden taş alan yüzlerce deli birden gördü kafasında; yüz milyonlarca çocuk, on binlerce deliyi kovaladı.” (s. 35-36). Hikmet’in tanıdığı çocuklar insana gülen, delilere taş atan varlıklardır. Henüz küçük birer canavar değillerdir ancak tam bir masumiyet durumu da söz konusu değildir. İncelediğimiz romanlarda çocuklara kötü veya canavar denilmese de çocukların yaptığı pek çok kötülük vardır.

3.1. Çocukların Akranlarına Kötülük Yapması

1950-1980 yılları arasında yayımlanmış romanlarda kötülük yapan pek çok çocuk söz konusudur. Tarık Buğra’nın *Firavun İmanı*’nda Ali Yusuf, içinde bulunduğu şartlar sebebiyle arkadaşlarına ve öğretmenlerine kötülük yapar. Ali Yusuf’un kişiliği anlatılırken sürekli kötü özellikleri öne çıkarılır ancak Ali Yusuf doğuştan kötü değildir. Gayrimeşru bir çocuk olduğunu öğrendiği geceye kadar “Uysal, geçimli, kendine güvenen, elinden gelen yardımı hiç kimseden esirgemeyen bir çocuk, çalışkan bir öğrenciy”ken, (s. 43) kendi durumunu fark öğrendikten sonra tam tersi yönde değişmiştir. O andan sonra çevresindeki hemen herkese kötülük yapar. Yatılı okuldayken iftiracı, yalan söyleyen ve dış geçirebildiğini ezen biri hâline gelmiş ve pek çok kişiye kötülüğü dokunmuştur. Onun hem karakterinin hem davranışlarının bu kadar değişmiş olması, toplumun gözünde ona biçilen rolle doğrudan ilgilidir. Kendi durumunu fark ettiği gece değiştiğinin söylenmesi de bunu kanıtlamaktadır. Okulda bir öğretmenine iftira attığı ispatlanınca okuldan kovulur. Ali Yusuf “Kendisini, elinde bavulu, kaldırımında bulunca, dünyada yapılabilecek haksızlık ve gaddarlıkların en büyüğüne

uğradığını düşündü; dişlerini gıcırdattı.” (s. 44) Ali Yusuf, pek çok kötülük yapmasına rağmen kendisine yönelik en ufak şeyde gadre uğradığını düşünür. O daha doğarken hatta doğmadan toplumun gözünde mahkûmdur, dolayısıyla kendisini haksızlığa uğramış sayması anlaşılır bir durumdur.

Yaşar Kemal’in “Dağın Öte Yüzü” serisinin ilk romanı olan *Ortadirek*’te küçük bir çocuğun başka bir çocuğu yaralaması eylemi karşımıza çıkmaktadır. Ali, çocukluğunda arkadaşlarıyla oyun oynadıkları bir akşam arkadaşlarından Öksüz Memet’i yanlışlıkla bıçakladığını hatırlar. Bu yaralama bir kazadır (s. 121) ancak Ali’nin yıllar sonra bile zihnini kurcalaması, Ali’nin bu eylemini -belli belirsiz de olsa- kötülük olarak gördüğünü göstermektedir. *Yer Demir Gök Bakır* romanı Ali’nin çocukları Hasan ile Ummahan’ın ormana yakacak toplamaya gitmeleriyle başlar. Yol boyunca Hasan kardeşi Ummahan’a hakaret eder, onu kızdırıp kavga etmek için hakaretlerinin dozunu artırır. Bir ara üzülür gibi olur ancak tekrar öfkelenir ve yine devam eder. Hasan, Ummahan’ı kızdırmak için “Yoldaş olma namussuza, arsıza. Akıbet başına bela getirir.” der ancak kız kardeşinden istediği tepkiyi alamaz. Daha sonra “Erkek olmayanın yalanı çoktur.” der. Hasan “İşte bu öldürür onu, çıldırtır.” diye düşünür ancak yine tepki alamaz. Alayla kardeşinin yüzüne bakan Hasan onu öfkelenmek için her şeyi dener, “Orospuda iman olmaz, din olmaz.” Bu da mı, bu da mı etkisini göstermez?” (s. 10). Hasan’ın son sözleri Ummahanı ağlatacak kadar üzer. Hasan’ın neden böyle davrandığına dair net bir açıklama yapılmaz. Çevresinden şiddet gördüğü veya akran zorbalığına uğradığı söylenemez. Adil Efendi’nin korkusu herkes gibi onu da etkilemiştir ancak Hasan’ın eylemlerini buna bağlayacak bir açıklama romanda yer almaz.

Sevgi Soysal’ın *Yürümek* romanında Elâ ve Memet’in çocukluklarına dair hatırladıkları şeyler genelde olumsuzdur. Her ikisi de akranları tarafından kötülüğe maruz kalmışlardır ve bu kötülükler onları uzun zaman takip eder. Bunun yanında romandaki hemen her çocuk ayrı ayrı akran zorbalığına maruz kalmıştır. Elâ’nın sınıf arkadaşlarından birine Sidikli Erol denilmesi, bir diğeri adının Şişko Aysel olması akran zorbalığıdır. Kötülüğe maruz kalanlar gibi eyleyenler de çocuktur. Bu eylemler muhatabına acı verdiği için kötülüktür ancak çocuk yaştakilerin yaptıklarının bilinçli olup olmadığı konusu tartışmalıdır. Bununla beraber romandaki çocukların öfkesi, kini normal bir insanınkini aratmayacak düzeyde olabilmektedir. Şükran’la ilgilenmesi sebebiyle mahallenin diğer çocukları Alişan isimli bir çocuğu dövmek için plan yaparlar. Çocuklar kavgada muhatabına daha fazla acı vermek için parmaklarına musluk halkaları takmaktadırlar. “Ataç parmaklarına bir musluk halkası geçirmiş. Cüneyt’le Atilla da bahçe musluğunun halkasını sökmeye çalışıyorlar. Bir süre sonra, her şey dururken, hiç oynanmazken, Elâ baktı, hepsinin musluk halkalarını parmaklarına geçirdiklerini gördü. Bunun anlamını biliyor Elâ. Musluk halkalarının niçin parmaklara geçirildiğini” (s. 30).

Elâ, çocukların Alişan’ı dövmek istemesinden rahatsız olur. Bu rahatsızlığının bir sebebi bu kavganın Şükran için yapıyor olmasıyken bir diğer sebebi Elâ’nın Alişan’a üzülmesidir çünkü Alişan “Bir sıkımlık canı” olan bir çocuktur (s. 31). Elâ, Şükran’a olan öfkesinden dolayı “Alişan Şükran’a ne yapmışsa iyi yapmış.” diye düşünür. Elâ, Alişan’ın dövülmek istemesini gaddarca bulur. Bu durum, bu yaşlardaki çocukların kötülük, şiddet gibi olgular hakkında az çok fikirleri olduğunu göstermektedir. “Alişan’ın Şükran’a yaptığı şey, Ataç’ı çok kızdıran bir şey. Alişan ne yapmışsa canına değsin. Zavallı Alişan. Bir sıkımlık canını alacaklar şimdi. Bütün bu musluk halkalarıyla, Şükran seyrediyor diye, nasıl gaddarca.” (s. 31-32) Fiziksel bir şiddete maruz kalmamakla beraber Elâ özellikle Şükran tarafından psikolojik olarak kötülüğe maruz kalır çünkü Şükran “Elâ’nın her sözünü, her davranışını kın”maktadır (s. 29). Henüz küçük bir çocuk olan Elâ’nın maruz kaldığı şiddet “Katılır gibi gülerdi oynarken, şimdi de öyle katılır gibi gülünce, ayıplıyor Şükran. Ağlamak istiyor Elâ.” (s. 30) cümlesinde netleşir. Akran zorbalığı sadece fiziksel eylemleri içermez, bireye yönelik kötü sözler, onu aktivitelerin dışında bırakmak, kötü söz söylemek de akran

zorbalığıdır. Elâ arkadaş grubunun dışında bırakılarak zorbalığa maruz kalmaktadır. Elâ da kendisinden biraz daha büyük olan ve artık kendisiyle oynamayan, diğer çocukları da kendi çevresine toplayan Şükran'ın ölmesini diler ancak herhangi bir eylemde bulunmaz (29).

Memet'in arkadaşları da Memet'e hem fiziksel hem psikolojik şiddet uygularlar. Memet'in annesi onun sokaktaki diğer çocuklarla oynamasına izin vermez ancak zaten çocuklar Memet'le oynamak istemezler. “Onlar sanki Memet'le oynamak istiyorlarmış gibi. Memet sokaktan geçerken ardından sövüyorlar, çelme takıyorlardı ona.” (s. 33). Memet, yaştlarının olduğu oyun gruplarına alınmayarak zorbalığa maruz kalır. Diğer çocuklar da Memet'e kötü davranmakla beraber hayatı boyunca atlatamayacağı travmalarının sebebi Nuri isimli çocuktur. Babasının tabancasıyla oyun oynamak için sokağa çıkan Memet'in silahını Nuri alır ve geri vermez. Nuri ile oynadıkları her oyunda Memet baştan kaybetmiş gibidir. Nuri'nin Memet üzerinde kurduğu bu tahakküm Memet'i ileriki yaşamında da etkiler. Memet, arkadaşları tarafından kötülüğe maruz kalırken kendisi de kendinden zayıf çocuklara benzer şekilde davranır. Memet, kendisine hiçbir zararı olmayan arkadaşı Rıfat'a fiziksel şiddet uygular. “Koşmaya başlamadan önce ama ayağını Rıfat'inkinin önüne koydu, uykusundan silkinip koşmaya yeltenen Rıfat yuvarlandı çelmeyle. Yüzükoyun kapaklandı” (s. 27). Rıfat yere kapaklandığında burnundan kan boşalır. Memet'in Rıfat'a çelme takması ve ona söylediği yalanlar, Memet'in, önce annesinden sonra babasından dayak yemesine neden olur. Memet'in kendinden zayıf gördüğü birine yönelik şiddet eyleminin arkasında kendisinin de şiddete maruz kalması olduğunu söylemek mümkündür. Pek çok araştırmacı, şiddet eylemlerine karışan çocukların bunu ailede öğrendikleri ve çoğunlukla da kendi maruz kaldıkları şiddeti taklit ettikleri konusunda hemfikirdir. *Yürümek*'te birbirine kötülüğü dokunan başka çocuklar da vardır. Okul önlerinde seyyar tezgâhlarında çeşitli yiyecekler satan çocuklar, kendileri daha fazla satış yapmak için diğerlerine zarar verirler. “Simit satan bir çocuk, dondurma ve yeşil erik satan çocuklar, haince, birbirlerinin simit tablasını devirerek, dondurmalarını eriterek, eriklerini denize dökerek, birbirlerini tek düşman belleyerek yarıştılar.” (s. 43-44). Akran zorbalığının ve çocuklukta maruz kalınan kötülüğün kalıcı hasar bırakabildiği bilinmektedir. *Yürümek* romanında da bu durum göz önüne serilir. Arkadaşları “Memet'in utangaçlığını, çekingenliğini, hanım evlatlığını, aile çocukluğunu beş kuruşluklara, on kuruşluklara bozdular, on kuruşlukları, liralara tamamlayıp sokağın yolunu tutmuş, kendi hayatlarına dönmüşlerdir ancak Memet bütün bunları atlatamamıştır. “Elini uzattı duvardan tabancasını alacaktı; baktı yok. Tabanca Nuri'nin elinde.” (s. 55).

Peyami Safa'nın *Biz İnsanlar* romanı iki küçük çocuğun kavgasıyla başlar. Tahsin ile Cemil isimli iki çocuk kavga etmiş, Cemil Tahsin'e “Eşek Türk” demiş, Tahsin Cemil'in yüzünü bir taşla yaralamıştır. Zamanında Cemil'in annesi aynı hakareti Tahsin'in babası Mustafa'ya etmiştir. Cemil, arkadaşına ettiği hakareti annesinden öğrenmiştir. Tahsin'in babası da Cemil'in annesine şiddet uyguladığı için hapidedir. Çocukların her ikisi de ebeveynlerinin davranış kalıplarını birebir kopyalamış gibidir. Adalet Ağaoğlu'nun *Ölmeye Yatmak* romanında da çocuklar birbirlerine karşı zorba davranışlar sergilemektedir. Aydın, Aysel'i, saç örgülü olmadığı için öğretmene şikâyet eder. Aydın, Sevil gibi memur çocukları diğer çocuklara psikolojik şiddet uygularlar. Özellikle Aydın'ın Aysel'i hor görmesi Aysel'in hayatında bir saplantı hâline gelir. Akran zorbalığının görüldüğü bir diğer roman Yusuf Atılgan'ın Anayurt Otelidir. Romanda Zebercet'in kendisini özdeşleştirdiği ve dayım dediği Faruk çocukken akranlarının zorbalığına maruz kalmıştır. Faruk, kendisine yapılan psikolojik şiddete neredeyse her zaman sessiz kalmıştır ancak bir gün dayanamayıp bir arkadaşını dövmüş ve onu boğmaya çalışmıştır. Arabayla okula bırakılan Faruk'un arkasından kendinden yaşça büyük çocuklar alay ederler. “Çalıma bak.’ ‘Gömleğinin yakası, çekilmiyor cakası’ falan. Bir kıyıya çekilirdi. Ders aralarında ittikleri, çelme taktıkları da olurdu. Hocaya söylemezdi. Bir gün irice bir oğlan itmişti arkasından; birden dönüp boynuna atıldı; zorla ayır...” (s. 91). Oğuz Atay'ın *Tutunamayanlar* romanında Selim, çocukluğundan itibaren

arkadaşlarının psikolojik şiddetine maruz kalmıştır. “Sınıf birincisi olduğum hâlde, sınıfın en aptal çocuğu olduğuma oybirliğiyle karar verilmişti. İşin kötüsü, ben de bu karara katılıyordum. İçime kapanıp, haksızlığa uğramış bir insan görünüşüne bürünemiyordum.” (s. 638).

3.2. Çocukların Hayvanlara Kötülük Yapması

İncelenen romanlar arasında bir çocuğun hemen tüm canlılara zarar veren küçük bir canavar ve nihayetinde bir katil olarak karşımıza çıktığı roman Yaşar Kemal’in *Yılanı Öldürseler* eseridir. Babası, annesinin eski sevdiği tarafından öldürüldüğünde Hasan altı yedi yaşlarında bir çocuktur. O, babaannesi, amcaları hatta bütün köy halkı tarafından annesini öldürmesi için bir kışkaca alınır. Babaannesi ve amcaları ona annesini öldürtmek için daha o yaşta eline silah verirler. “Bu kundağı sedefli, değerli tüfeği ona daha yedi yaşında vermişlerdi. Bu tüfekte o gün bugündür vurmadığı canlı kalmamıştı. Önüne gelene ateş ediyordu Hasan, kuşa, keçilere, kartallara, keklıklere, çakallara, serçelere, insanlara... Yaaa, insanlara bile ateş ediyordu Hasan...” (s. 9) Hasan o günden sonra “Arıların da, yılanların da, Anavarza yamaçlarındaki tek mil kuşların börtü böceğin de baş belası” olup çıkmıştır (s. 11-12). Hasan’ın annesine olan sevgisi ile öfkesi sürekli bir çatışma hâlidir. Annesine kıyamadığı kendini suçlayan Hasan, giderek daha öfkeli, daha acımasız bir çocuğa, zaman içinde bir canavara dönüşür.

Yerlerde, yuvalarla birlikte kırlangıç yavruları, çırpınan, ezilmiş, cansız. Ezilip yere yapışmış, ezilip ince tüyleri uçmuş... Sarı kocaman ağızlı, korkudan kıyameti koparan... Öfkelenmiş, delirmiş bir el, ta yukarılara, ustunlara kadar, orta direktten fırlayıp yuvaları aşağı indiriyor, indirip fırlatıyor yavruları oraya buraya, sonra koşarak başka bir eve, ahıra, samanlığa... (s. 73).

Yere atılan kırlangıç yavruları acı içinde can vermektedir. Onlara yardım edemeyen diğer kırlangıçlar da acı çekerler. Ancak Hasan’ın öfkesi dinmez, bu defa da başka kuşlara zarar vermeye başlar. “Sonra kartallara dadandı o belalı el... Kayalıklarda kırılmış kartal yumurtaları, ölmüş kartal yavruları... Kayalıklarda ne kadar kartal varsa hepsi havalanmışlar, öfkeyle, fısıltıyla örenlerin üstünde dönüyorlardı... Ve kayalıklarda durmadan bir tüfek patlıyordu.” (s. 73-74).

Yaşar Kemal’in “Dağın Öte Yüzü” serisinin ilk romanı olan *Ortadirek*’te Ali çocukluğunda diğer çocuklarla beraber kaplumbağaları yaralamıştır. “Yalıda çocuklarla birlikte kaplumbağaları taşlamışlar, kaplumbağanın birinin kabuğunu sırmıştı. Kaplumbağanın sırtı kızıl kan içinde kalmıştı. Bunu da gözümün önünden atamıyorum. Kaplumbağa inlemişti.” (s. 121). Serinin üçüncü romanı *Ölmez Otu*’nda çocukların bir kartala yaptıkları, çocukların kötülük yapma konusunda ne kadar ileri gidebileceklerini göstermektedir. Çocuklar yere düşen bir kartalın boynuna ip bağlayıp sürüklemeye başlamışlardır. Yaşadığı acının etkisiyle ölü gibi taşlaşmış olan kartalın gözüne bir çocuk çöp sokar (237-238). Kartal can havliyle havaya fırlar, çocuklar ellerinden kurtulur gibi olan kartalın boynuna tekrar ip bağlayıp sürüklemeye devam ederler. Küçük çocukların kartala yönelik şiddet eylemi uzunca bir süre devam eder.

Kartal çocukların arkasından koşturuyordu. Yere düşmemek, sürünmemek için var gücünü harcadığı belliydi. Ağız, bütün başı kan içinde kalmıştı. Çamura batmamış yeri yoktu. Çocuklar kartalın kanatlarını, tüylerini yolmuşlar, çamur içinde çıplak bir beden kalmıştı. Yer yer tüylü, kel... Yolunmuş kartal kadar zavallı hiçbir yaratık yoktur (s. 241).

3.3. Çocukların Yetişkinlere Kötülük Yapması

İncelenen romanlarda çocukların yetişkinlere yönelik kötülük eylemleri nispeten daha azdır. Bununla beraber bir çocuğun yaptığı en uç kötülük bir yetişkini öldürmesidir. *Yılanı Öldürseler* romanında annesini öldürmesi istenen Hasan on iki yaşlarındayken kaçıp bir köye

gider. Hasan “Anasını öldürsünler, amcaları anasını öldürsünler,” diye köyden kaçmıştır. Bir yandan annesini çok severken diğer yandan bunu yapması, Çukurova’da kimsenin yüzüne bakamayacaklarını düşünmesi sebebiyledir. İnsanların yüzüne bakamayacağını düşünmesi, içinde yaşadığı toplumun kültürel kodlarını bildiğini göstermektedir. Dolayısıyla göre bir insanı öldürmenin kötü olduğunu da kavrayacak yaşta olduğunu söylemek gerekmektedir. Hasan bir süre sonra köyüne geri döner, annesini öldürmesi için tacizler tekrar başlar. Sonunda da bu baskılara dayanamayan Hasan annesini öldürür.

Hasan titriyordu, ürpermişti. Etleri çekiliyordu. Başı dönüyordu. Gözlerinin önündeki yalımların içindeydi anası... Birden elindeki tabanca ateş aldı. Bir çılgılık koptu... Bir daha ateş aldı, bir daha... Bir saç, et yanığı kokusu aldı ortalığı... Hasan birden boşalırverdi, ortada bir süre, tabancası elinde, tandırın başında dolandı durdu. Anasının tandıra girmiş başındaki saçlar yanıyordu (s. 101).

Toplum elbirliği ile küçük bir çocuğu bir canavara ve kelimenin gerçek anlamıyla bir katile döndürmüştür. Hasan’ın hayvanlara yönelik şiddetinin de annesini öldürmesinin de sebebi maruz kaldığı psikolojik şiddettir. Hasan, kendi yaşadığı acıdan kurtulmak için kötülük yapmaktadır.

Yukarıdaki örneklerden de görüldüğü üzere Türk romanında çocuklar hem yetişkinlere, hem akranlarına hem de doğadaki diğer canlılara kötülük yapabilmektedir. Bu kötülük Yılanı Öldürseler romanında olduğu gibi bir yetişkinin ölmesine kadar gidebilmektedir. Romanlarda yetişkinlerin hem kendi maruz kaldıkları hem başkalarına yaptıklarını kötülükleri hatırlamaları da bu eylemlerin çoğunlukla kalıcı bir iz bırakmasıyla ilgilidir.

Sonuç

1950-1980 arasında yayınlanmış romanlarda genelde masumiyetle ilişkilendirilmesine karşın çocuklar hem kendi yaş gruplarına, hem yetişkinlere hem de hayvanlara kötülük yapabilmektedir. Çocukların şiddet içeren eylemlerde bulunmaları ve akran zorbalığı yapmaları, düşünüldüğünden daha yaygındır. Bununla beraber çocukların bu eylemleri üzerinde detaylı durulmadığı görülmektedir. Çocukların kötülük yapmalarının temel sebeplerine bakıldığında kendilerinin de kötülüğe maruz kalmaları, arkadaş grubunda kabul görme isteği veya yalnız kalma korkusudur. Bunun yanında içinde buldukları sosyal ve ekonomik durum da onların eylemlerini etkilemektedir. Söz konusu dönemde yazılmış romanlarda çocuk kötülüğünün en belirgin ve süreklilik gösterdiği romanlardan biri Yılanı Öldürseler’dir. Toplumun kendi değer yargıları için bir çocuğu katile dönüştürdükleri bu romanda romanın başkişisi Hasan tüm canlılara zarar veren, sonunda da bir katile dönüşen bir çocuktur. Hasan katil olmuştur ancak bir yandan da kurban durumundadır. Yaşar Kemal’in romanlarında olduğu gibi, mekânın köy olduğu romanlarda çocuklar özellikle hayvanlara karşı oldukça acımasız davranabilmektedir. Mekânın şehir olduğu romanlarda ise çocukların şiddet eylemleri diğer çocuklara yönelmektedir.

Kaynakça

- Cevizci, A. (2010). *Paradigma felsefe sözlüğü*. Paradigma Yayınları.
- Çankaya, İ. (2011). İlköğretimde akran zorbalığı. *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24 (1), 81-92.
- Eagleton, T. (2012). *Kötülük üzerine bir deneme*. (Ş. Bezci, Çev.). İletişim Yayınları.
- Genç, G. (2007). *Genel liselerde akran zorbalığı ve yönetimi*. [Yayınlanmamış doktora tezi]. İnönü Üniversitesi.
- <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi, 03.08.2023)
- Kaya, M. (2014). *Leibniz’in Théodicée’sinde kötülük problemi*. [Yayınlanmamış doktora tezi]. Ege Üniversitesi.
- Kızmaz, Z. (2006). Okullardaki şiddet davranışının kaynakları üzerine kuramsal bir yaklaşım. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 30(1) 47-70.

- Manafov, R. (2019). *John Hick'in din felsefesinde kötülük problemi ve teodise*.
Özdemir, M. (2014). *İslam düşüncesinde kötülük problemi*. Furkan Kitaplığı.
Polat, O. (2016). Şiddet (Violence), *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22(1), 15-34.
Russel, J. B. (2017). *Şeytan - Antikiteden ilkel Hıristiyanlığa kötülük algıları*. (E. Çelik, Çev.) Panama Yayıncılık.
Yaran, C. S. (2016). *Kötülük ve teodise*. Vadi Yayınları.
Yasa, M. (2016). *Tanrı ve kötülük*. Elis Yayınları.

İncelenen Romanlar

- Ağaoğlu, A. (2021). *Ölmeye yatmak*. Everest Yayınları.
Atay, O. (2015). *Tehlikeli oyunlar*. İletişim Yayınları.
Atay, O. (2022). *Tutunamayanlar*. İletişim Yayınları.
Atılgan, Y. (2017). *Anayurt oteli*. Yapı Kredi Yayınları.
Atsız, N. (2021). *Ruh adam*. Ötüken Neşriyat.
Edgü, F. (2014). *Hakkâride bir mevsim*. Sel Yayıncılık.
Kemal, Y. (2020a). *Yer demir gök bakar*. Yapı Kredi Yayınları.
Kemal, Y. (2020b). *Ölmez otu*. Yapı Kredi Yayınları.
Kemal, Y. (2021a). *Yılanı öldürseler*. Yapı Kredi Yayınları
Kemal, Y. (2021b). *Ortadirek*. Yapı Kredi Yayınları.
Safa, P. (2022). *Biz insanlar*. Ötüken Neşriyat.
Soysal, S. (2021). *Yürümek*. İletişim Yayınları.

Extended Summary

In daily life, it is seen that children are generally identified with innocence. The belief that children are unaware of evil, and that evil is a condition exclusive to adults, has found its place in literary works as well. Until the eighteenth century, literary works often portrayed children as symbols of innocence. However, after the eighteenth century, the situation began to change, and the idea that children are not merely victims or symbols of innocence slowly began to gain acceptance in literary works.

In this study, the evils committed by children in Turkish novels published between 1950 and 1980 were examined. Given the abundance of novels published during this period, a selection was made among the novels that include examples of evil committed by children, and those novels providing sufficient data were scrutinized under this thematic focus.

Anything that causes pain to a living being is considered evil. The Turkish Language Association's Contemporary Dictionary defines "kötülük" (evil) as "the state of being bad; wickedness, malevolence, mischief, harm, and evil deeds; behaviour or word that will cause harm. This term is predominantly associated with moral wrongdoings, while terms like "bela" (calamity) and "musibet" (misfortune) are used for natural evils. Ahmet Cevizci provides several definitions for evil, "1. Not suitable for the purpose, flawed, and insufficient, causing fear and distress; 2. something that causes damage, pain, and discomfort; 3. having a harmful effect; 4. morally standing against the good, something wrong or unacceptable." The concept of evil is expressed with words such as "evil" or "evil action, bad condition, malicious, evil action, wrong, harm, badness, wickedness" in English; "Bösheit, schlecht, schlechtigkeit, das böse, tücke, übel" in German; and "le mal" in French. In Arabic, the concept of evil is expressed by the terms "sû" and "şerr".

Violence is one of the methods of causing pain to a living being. Violence is defined as the actions of an individual, using the power he has, against another human being, a living being, oneself, or a group, and that results in injury or loss. Violence can manifest both physically and psychologically. Children often engage in violent acts towards their peers, and violence among peers can take various forms. Besides physical aggression, mistreatment or exclusion is also considered as part of peer bullying.

The concept of evil has been approached in various ways in novels published between 1950 and 1980, exploring answers to the questions such as the origin of evil and why individuals commit acts of evil from different perspectives. However, during the period in question, the concept of evil was almost always addressed through adults. Although children commit acts of evil in many novels, there is no discussion of the evil done by children in the novels published in this period. On the contrary, in some novels, it is directly stated that children are unaware of evil, while in others, it is mentioned that adults lose their childhood innocence. In Yaşar Kemal's

novel *Ortadirek*, Meryemce believes that her son and daughter-in-law are committing evil against her. When talking about her grandchildren, she thinks that they are unaware of evil, considering evil as something specific to adults. In Kemal Tahir's novel *Yorgun Savaşçı*, children are also associated with innocence. Similar situations can be found in Nihal Atsız's *Ruh Adam* and Ferit Edgü's *Hakkâri'de Bir Mevsim*. The idea that children are also perpetrators of evil is subtly expressed in Oğuz Atay's novel *Tehlikeli Oyunlar*.

In novels, it is observed that children mostly commit evil deeds against their peers and animals. Acts of evil towards peers or close age groups manifest themselves in both physical and psychological forms of violence. Actions involving psychological violence, such as giving nicknames, exclusion from games, or mocking someone's flaws, are quite prevalent. In Sevgi Soysal's novel *Yürümek*, almost all children engage in psychological violence towards each other. Besides students giving each other nicknames, Şükran's approach to Elâ also falls into peer bullying. In Yaşar Kemal's novel *Yer Demir Gök Bakır*, Hasan's insults towards Ummuhan are so hurtful that they make the little girl cry. Additionally, examples of physical violence are present in novels. In the novel *Yürümek*, Memet causes Rifat to fall and make his nose bleed by tripping him. In Elâ's neighbourhood, children fight with kids from another neighbourhood, and during the fight, they wear iron rings on their fingers to inflict more physical pain on their opponents. In Tarık Buğra's novel *Küçük Ağa*, the children beating up Niko serves as an example of peer conflicts.

Children committing numerous acts of cruelty towards animals is evident. In Yaşar Kemal's novel *Ortadirek*, Ali, wounded a tortoise with his friends during his childhood. Remembering the tortoise's moans of pain, Ali does not deeply contemplate this action. Although he vaguely senses that what he did was wrong, he attributes the misfortunes in his life to his relationship with Delice Bekir's wife rather than the cruelty he committed to the tortoise as a child. It is noteworthy that he considers an adult action rather than the cruelty to the tortoise in his childhood as evil.

In Yaşar Kemal's *Ölmez Otu*, children tie a rope around an eagle's neck and start dragging it through the mud. When the eagle becomes motionless as if it was dead, one child shoves a stick into its eye. The eagle, struggling for its life, leaps into the air, but it cannot escape from the children. A notable instance of a child's persistent cruelty to animals is found in Yaşar Kemal's novel *Yılanı Öldürseler*. Hasan's family and villagers begin exerting severe psychological pressure on him to kill his mother. His uncle, giving him a rifle, tells Hasan that with this gun, he can either hunt or take revenge on his family. As Hasan feels trapped between his love for his mother and the villagers' pressure, he unleashes havoc on all living creatures in nature. Hasan disrupts swallows' nests and throws the chicks to the ground, captures some birds and ties strings to their legs. He harms all animals, from snakes to eagles.

The evil committed by children towards adults can be observed in Yaşar Kemal's novel *Yılanı Öldürseler* and Oğuz Atay's novel *Tehlikeli Oyunlar*. However, the actions in the two novels are different to the extent that they cannot be compared. In the novel *Yılanı Öldürseler*, Hasan, a young child, has lost his father and who was murdered. The entire village, including his grandmother and uncles, pressures him to kill his mother. Despite resisting for a few years, Hasan eventually murders his mother to avenge his father. In this novel, the victim is not only the murdered Esme but also Hasan, who becomes the killer of his mother at a young age. In *Tehlikeli Oyunlar*, Hikmet emphasizes that children are not as innocent as they are often thought to be.

As evident in the examples above, many children commit evil acts in novels, but no views are presented on these acts of evil. While the reasons and consequences of the evil committed by adults are extensively explored in some novels and addressed more superficially in others, the evils committed by children are not discussed. This situation must be related to the belief in the innocence of children. Indeed, the explicit statements in some novels that children do not know evil further strengthen this claim.

As observed in the examined novels, the evils committed by children are generally directed towards their peers or animals. This is because their physical strength is not at a level to harm adults. Hasan's killing of his mother in the novel *Yılanı Öldürseler* is an exception in this regard, and almost all the villagers support him in this action.